

STAREA DE SPIRIT A POPULAȚIEI CRAIOVENE ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

MIHAELA DUDU*

Intrarea României în Cel De-Al Doilea Război Mondial, la 22 iunie 1941, a fost o opțiune necesară, de legitimă apărare în fața agresiunii ruse, începute în iunie 1940.

Despre declanșarea „războiului nostru sfânt”, Secretarul Camerei de Comerț și Industrie Craiova, Vasile Tătaru, aprecia, în 1941, că „este războiul întregii Europe civilizate, contra acelor care, lucrând din umbra întunecată a iadului, au încercat să izgonească din sufletele oamenilor pe Dumnezeu adevărat și care după ce au distrus biserica, familia și proprietatea, elemente de temelie ale civilizației omenești, lucrau prin semn diabolic, să întindă și dincolo de granițele rusești, așa numitul RAI AL BOLȘEVISMULUI”¹.

Sub aspect politic, Craiova, în perioada iulie 1941- 23 august 1944, oferă spre analiză probleme referitoare la: situația evreilor, starea de spirit a populației, care era în strânsă legătură cu evoluția operațiunilor militare, curentelor extremiste, reprezentate de legionari și de comuniști, precum și la prezența trupelor germane.

Poziția guvernului român în privința evreilor, până în iunie 1941, s-a limitat doar la adoptarea unor măsuri de ordin economic². Numeroase abuzuri au fost făcute în timpul guvernării legionare.

Chestura Poliției municipiului Craiova a informat, la 7 martie 1941, Prefectura că în baza unui ordin telefonic al fostului chestor de poliție Vâlcu Vlad, din 10 ianuarie 1941, au fost confiscate de la evrei mai multe aparate de radio-recepție. Prin această acțiune, s-a urmărit să se pună capăt răspândirii știrilor alarmante, care puteau să tulbure liniștea publică. Totodată, Chestura îi cerea Prefecturii să intervină în această problemă, deoarece, prin repetate ordine, Parchetul Tribunalului Dolj a solicitat restituirea aparatelor de radio ridicate abuziv³. La cererea Ministerului de Interne, puteau folosi aparate radio doar evreii veterani, invalizi, decorați, văduve, orfani de război, precum și cei încetățeniți înainte de 1916⁴. La 24 septembrie 1941, prefectul județului Dolj a informat Ministerul de Interne că legionarii au confiscat de la evrei 170 de aparate de radio,

* Șef serviciu, Serviciul județean Dolj al Arhivelor Naționale; e-mail: mdudu42@yahoo.com.

¹ *Istoria ilustrată a Craiovei*, Craiova, Editura Dova, 1996, p. 270.

² Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germane-române 1938-1944*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 280.

³ SJAN Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 78/1941, f. 4.

⁴ *Ibidem*, f. 140.

iar după 20 aprilie 1941, Poliția și Jandarmeria au mai confiscat 60 de aparate în bună stare. Aparatele respective au stat depozitate în birourile Chesturii Craiova și într-o magazie. În aceasta din urmă, se găseau și arme. Magazia a fost spartă de legionari la 21 ianuarie 1941 și de acolo au fost sustrate mai multe arme. Intervenția rapidă a autorităților a făcut ca cei vinovați să fie repede descoperiți și condamnați. Printre cei găsiți vinovați s-au numărat comisarii legionari Gheorghe Stancu și Marin Predoaica⁵. O parte din aparatele de radio confiscate de la evrei au fost repartizate diferitelor instituții militare și civile: Corpul 1 Armată Școala ofițerilor de rezervă-artilerie, Flotila a III-a de Bombardament, Cercului de Recrutare Dolj, Aeroportului din Craiova, Spitalelor de răniți din Craiova, Spitalelor și la Căminelor Culturale⁶.

După 22 iunie 1941, problema evreiască a intrat într-o nouă fază. La 30 iunie 1941, Prefectul de Dolj a comunicat Chesturii de Poliție, Garnizoanei Craiova, Legiunii de Jandarmi Dolj și Inspecției 3 Mișcare CFR, despre sosirea în Gara Craiova a 30 vagoane cu evrei din Moldova, din care 10 vagoane erau repartizate în seama Garnizoanei și Poliției Craiova, iar restul, pentru Calafat. La 6 iulie 1941, în Craiova, erau trei lagăre pentru evreii evacuați din Moldova⁷: la Școala „Obedeau” – unde erau cazate 238 de persoane (128 valizi, 110 invalizi), la Școala „Trișcu” – 462 de persoane (238 femei și 224 copii), la Școala „Lumina” – 321 de persoane (216 femei, 64 copii, 41 bătrâni peste 60 de ani). Un număr de 17 dintre evreii bolnavi au fost repartizați (cazați) la familii evreiești din oraș. Persoanele valide au fost repartizate la munci agricole în județ sau la diferite instituții: Uzinele Comunale Craiova, Serviciul Tehnic, Serviciul Sanitar Dolj. La 5 august 1941, Ministerul de Interne a ordonat ca toți evreii valizi între 16-60 de ani – bărbații și 20-50 de ani – femeii să fie trimiși pentru a executa lucrări de interes obștesc: construcții de străzi, șosele, căi ferate⁸ etc.

Serviciul Sanitar al Municipiului Craiova a solicitat prefecturii ca medicii evrei din lagăr să fie cazați la familiile evreiești din oraș, personalul sanitar autohton fiind insuficient⁹.

Conform ordinului din 14 august 1941 al Președinției Consiliului de Miniștri, evreii aduși din Basarabia și Bucovina urmau să se înapoieze în capitalele județelor de unde au fost expediați. Astfel, în 25/26 august 1941, au plecat din Gara Craiova, îmbarcați în 42 de vagoane, un număr de 1810 evrei, păziți de 81 de jandarmi și un plutonier¹⁰.

Până la 14 ianuarie 1942, au fost preluate de la evreii din Craiova și din județ 96 unități economice (alimentare, magazine de încălțăminte, depozite de lemne etc.). În locul celor confiscate, s-au deschis firme românești¹¹. Printre

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, ff. 47, 132 și 169.

⁷ *Ibidem*, f. 50.

⁸ *Ibidem*, f. 28.

⁹ *Ibidem*, f. 110.

¹⁰ *Ibidem*, f. 430.

¹¹ *Ibidem*, dosar 85/1942, ff. 10-11.

unitățile rechiziționate se numără Moara Weiss la 28 noiembrie 1941¹² și Moara „Mendel și fiii”, care a fost trecută în patrimoniul statului¹³. Alimentele din unele magazine evreiești au fost confiscate și predate asistenței sociale. Imobilul din str. Brestei 27, proprietatea Eschenasy, a fost, de asemenea, trecut în patrimoniul statului, pus la dispoziția Comandamentului German și, ulterior, închiriat Ministerului Muncii, care instalase Căminele de Ucenici, potrivit unui raport al Centrului Național de Românzare din 9 decembrie 1943¹⁴. La Prefectura Dolj a funcționat Serviciul Administrării Bunurilor Expropriate de la evrei, cu mai multe comisii: de administrarea bunurilor, de licitații, de recepții, de evaluarea imobilelor expropriate și de închiriere¹⁵.

Deși autoritățile au hotărât să treacă în proprietatea statului toate stabilimentele conduse de evrei, în realitate ele au rămas tot în administrarea acestora. Astfel, la 11 aprilie 1943, Inspectoratul de Jandarmi Dolj a fost informat că deși atelierul de croitorie a lui Segal, situat pe strada Matei Basarab nr. 2, fusese preluat de unul din lucrătorii săi, Rădoi Ioan, în realitate evreul era cel care se ocupa de administrarea afacerii (tocmea cu clienții, încasa banii și angaja noi lucrători)¹⁶. La 10 august același an, Legiunea de Jandarmi Dolj a mai primit o sesizare din partea locuitorilor craioveni, privitoare la adevărații proprietari ai atelierelor și stabilimentelor economice rechiziționate de la evrei. În sesizare se preciza că atelierul de cizmărie de pe strada Matei Basarab nr. 5, deși fusese luat de la evreul Heinrich Hirsch, în realitate acesta era cel care coordona întreaga activitate¹⁷.

În septembrie 1942, au fost trimiși din Craiova în Transnistria 7 evrei comuniști, fapt care a făcut ca întreaga evreime din localitate să comenteze cu deosebită îngrijorare¹⁸. În vara lui 1943, evreii din Craiova au fost anunțați că trebuiau să contribuie la impozitul excepțional de 4 miliarde lei pentru înzestrarea armatei și satisfacerea necesităților statului. Pentru stabilirea cotei de impunere, a luat ființă, la Craiova, o comisie care a hotărât contribuția fiecărei familii evreiești la plata acestui impozit. Din informațiile existente, cele mai mari impuneri s-au făcut asupra următorilor: Israel Baruch - 5 milioane lei; Jacob Baruch - 5 milioane lei; Moritz Eschenasy - 3 milioane lei; Arnold Eschenasy - 350.000 lei - 2 milioane lei; H. Max - 700.000 lei; Marcel Eschenasy - 350.000 lei; dr. B. Safir -150.000 lei. În rândul evreilor s-au iscat nemulțumiri, dările fiind considerate inechitabile, „comisia impunând excesiv pe unii și protejându-i pe alții”¹⁹.

Pentru a-i putea controla mai ușor pe evreii din mediul urban, în vara anului 1943, Ministerul de Interne le-a cerut tuturor autorităților din subordine să ia măsuri pentru ca în termen de trei luni, evreii care locuiau în târguri și în orașele nereședință să fie mutați în orașele reședință de județ. Aceștia urmau să fie cazați la

¹² *Ibidem*, dosar 78/1941, f. 313.

¹³ *Ibidem*, dosar 242/1941, ff. 54, 61, 100.

¹⁴ *Ibidem*, dosar 327/1941, f. 27.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 18/1942, f. 3.

¹⁶ *Idem*, fond Inspectoratul Jandarmi Dolj, dosar 5/1943, f. 84, 86-87.

¹⁷ *Ibidem*, ff. 165-167.

¹⁸ *Idem*, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 53/1942, f. 450.

¹⁹ *Ibidem*, dosar 315/1943, f. 265.

familii de evrei din orașele reședință de județ. Înainte de a fi evacuați, evreilor li se confisca întreaga avere. Stabilimentele economice pe care le dețineau erau date românilor, iar casele vândute²⁰.

În toamna lui 1943, evenimentele din Italia i-au făcut pe evrei să sperie în îmbunătățirea situației lor. Notele informative ale Poliției arătau că cei 1900 etnici evrei din Craiova (de rit occidental și spaniol) nu se manifestă subversiv, dar că prezența lor pe stradă e mai mare decât până acum²¹. Ei erau în continuu supravegheați și se plâneau că nu-și mai puteau plăti taxele de scutire de muncă și exercitarea a profesiei și că preferau să meargă la muncă. Cei mai mulți dintre evreii săraci înclinau spre comunism²².

Desigur, situațiile prezentate reprezintă doar câteva aspecte locale ale abordării problemei evreiești de către regimul antonescian în timpul Celui De-Al Doilea Război Mondial, fără a avea pretenția unei analize a acestei probleme complexe și controversată.

Un alt aspect politic interesant al perioadei l-a reprezentat atitudinea populației față de curentele extremiste (legionari și comuniști) și față de situația frontului.

Buletinele informative ale Chesturii Poliției Craiova și ale Legiunii de Jandarmi apreciau că „față de legionari și comuniști, populația are o atitudine cât se poate de ostilă, considerându-i trădători și inconștienți”, iar „față de comuniști muncitorimea are o oroare de nedescris”²³.

În cursul anului 1942, membrii fostelor partide politice, cu excepția legionarilor, s-au abținut „de la orice comentariu care ar putea crea guvernului dificultăți în îndeplinirea misiunii sale și s-au încadrat în noua ordine de stat”²⁴.

Potrivit dării de seamă a Chesturii Poliției Craiova pentru lunile ianuarie și februarie 1942²⁵, populația craioveană a comentat în mod favorabil întrederea dintre cancelarul Adolf Hitler și mareșalul Ion Antonescu, întrucât se spera că prin aceasta, România își va reîntregi hotarul de Vest.

În cursul lunii ianuarie 1942, Curtea Marțială a Corpului I Armată a judecat procesul legionarilor Mititelu Nicolae și Mircea Vasile, arestați în urma descoperirii organizației legionare clandestine din decembrie 1941²⁶, precum și a grupului „Fraților de Cruce”, descoperit de Poliție la Colegiul Carol I²⁷. Dacă la primul grup, pedepsele au fost de câteva zile de închisoare corecțională și amenzi pentru apologia infracțiunii, cel de-al doilea a primit 10 ani muncă silnică (pentru doi dintre șefii mișcării legionare: Ștefan Boianțiu și Nedelcu Nicolae).

La 4 mai 1942, prefectul de Dolj a raportat Ministerului de Interne că bunurile fostei Mișcări Legionare din Dolj au fost inventariate de o Comisie

²⁰ Idem, fond Inspectoratul de jandarmi Dolj, dosar 5/1943, ff. 94, 101.

²¹ Idem, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 53/1942, f. 437.

²² *Ibidem*, f. 460, 504.

²³ *Ibidem*, dosar 53/1942, f. 12.

²⁴ *Ibidem*, f. 9.

²⁵ *Ibidem*, f. 9.

²⁶ *Ibidem*, f. 12.

²⁷ *Ibidem*, f. 87.

Județeană, care a înaintat rezultatele Serviciului pentru Inventarierea Patrimoniului organizației respective²⁸. Materiile prime au fost valorificate astfel: fierul vechi a fost predat contra cost Uzinelor Reșița; obiectele aparținând fostei organizații „Straja Țării” au fost predate reprezentanților autorizați ai Subsecretariatului de Stat al Educației; articolele alimentare au fost repartizate cantinelor școlare și azilelor de bătrâni; obiectele de îmbrăcăminte au fost predate Comitetului Județean de Patronaj, care le-a distribuit celor nevoiași cu ocazia Sărbătorilor. Sumele realizate din vânzarea bunurilor au fost depuse într-un cont special.

Problemele referitoare la legionari nu s-au stins odată cu lichidarea bunurilor mișcării. În anii 1942 și 1943, au avut loc arestări ale celor care purtau uniforme și efectelor legionare²⁹, pentru deținere de materiale de propagandă legionară și procese pentru participare la acțiuni politice interzise. În iunie 1943, a avut loc procesul împotriva unui grup de 18 legionari, aceștia fiind condamnați la muncă silnică între 3 și 12 ani³⁰. În septembrie 1943, a fost arestată și trimisă spre judecată, la Parchetul Curții Marțiale a Corpului I Armată-Craiova, Emilia Nedelcu. Aceasta era acuzată că în urma perchezitiei efectuate la domiciliul său au fost descoperite mai multe materiale de propagandă legionară³¹.

În cursul anului 1942, la Craiova, au fost descoperite două cazuri de propagandă politică: comunistă³² respectiv proengleză³³. În același an, în rândurile militarilor și a comandanților din Regimentul I Artilerie Grea, domnea starea de nemulțumire. Documentele vremii menționau că aceștia erau „mâhniți, posomorâți și fără entuziasm”... „De la comandant până la soldat n-au nici o tragere de inimă pentru plecarea pe frontul bolșevic. Un alt ofițer a afirmat că pe tunurile regimentului va scrie «Vrem Clujul, vrem să mergem spre Cluj». Se discută între ei că armata germană se poartă rău cu ostașii români pe front, că infanteristul nostru nu are decât arma, în timp ce germanii merg sub protecția aviației și având tancurile înaintea. Că germanii promit mereu că vor da tancuri și soldaților noștri, dar că niciodată n-au făcut aceasta. De aceea pierderile românilor sunt mai mari ca la germani...”³⁴.

În ianuarie 1943, au apărut, pe unele clădiri din Craiova, primele lozinci antifasciste (de exemplu „1918, 1943, fuga nemților”, „Jos guvernul de față”)³⁵. În același timp au fost semnalate arestări în rândul tipografilor din Craiova, care au multiplicat și răspândit manifeste cu caracter defetist³⁶ și ale unor chelneri de la restaurantul „Pașa” din Craiova pentru că ascultau „Radio Londra” într-un local public³⁷. De asemenea, au avut loc unele descinderi la locuințe din Craiova, suspectate că adăposteau materiale de propagandă comunistă³⁸.

²⁸ *Ibidem*, dosar 251/1942, f. 1.

²⁹ *Ibidem*, dosar 315/1943, ff. 13, 119 și 131.

³⁰ *Ibidem*, f. 264.

³¹ *Ibidem*, dosar 21/1943, f. 33.

³² *Ibidem*, dosar 53/1942, f. 12.

³³ *Ibidem*, f. 595.

³⁴ *Documente privind mișcarea revoluționară...*, p. 213.

³⁵ *Ibidem*, p. 216.

³⁶ S.J.A.N. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 308/1943, f. 9.

³⁷ *Ibidem*, f. 85.

³⁸ *Ibidem*, f. 89.

Ecourile ce veneau de la Stalingrad s-au reflectat și în atitudinea populației craiovene față de germani.

O notă informativă, din februarie 1943, a Poliției Craiova a indicat faptul că populația era îngrijorată „de așa-numitele retrageri strategice ale germanilor, (...) aversiunea contra germanilor este mare și se înrădăcește din ce în ce mai mult nu numai din cauza privațiunilor economice la care este supusă populația și care crede că s-ar datora faptului că germanii iau totul din țară, dar și din principalul motiv că soldații reîntorși în țară, fie răniți, fie în concediu, povestesc că au avut de suferit din partea germanilor cu ocazia retragerilor, deoarece germanii nu-i tratează ca pe niște aliați, refuzând a le da posibilitatea de retragere când era nevoie și de a primi răniții români în trenurile lor”³⁹.

O altă notă informativă a Biroului Siguranței – Craiova, din 27 aprilie 1943, referitoare la starea de spirit a soldaților întorși de pe front, menționa starea de deprimare a acestora după înfrângerea de la Stalingrad: „Soldații veniți de pe front ar declara că nu se vor mai duce înapoi să lupte în Rusia, deoarece pe lângă că sunt împușcați de ruși, sunt împușcați și de germani pe la spate. Ei spun că sunt urâți de germani și că nu au fost lăsați să se urce în trenuri, fiind astfel nevoiți să parcurgă pe jos mii de kilometri... Ei spun că înțeleg să lupte, însă să ni se dea Ardealul, nu să lupte pentru germani”⁴⁰.

În iunie 1943, în afară de sărbătorirea formală a trei ani de la intrarea în război⁴¹, la Craiova, a avut loc vizita profesorului Gheorghe Brătianu⁴². Odată ajuns în orașul de pe Jiu, Gheorghe Brătianu s-a întâlnit cu o serie de personalități liberale locale – șeful organizației liberale din Dolj, Ion Pleșa, Nelu Sandu, prof. Nicolaescu Ploșor și reprezentanți ai liberalilor din Slatina, Corabia, Băilești, Balș. Scopul vizitei a fost ca Gheorghe Brătianu să ia contact cu membrii fostului partid liberal, în vederea reorganizării partidului. S-au dat instrucțiuni să se procedeze în mod pașnic, fără întruniri sau alte manifestări. Brătianu le-a mai recomandat celor prezenți să facă o intensă propagandă antibolșevică printre soldații întorși de pe front, ori printre cei care pleacă și printre cunoscuți. A cerut ca elevilor din ultimii ani de liceu „să li se dea o deosebită educație naționalistă”. Același lucru li se recomanda și preoților. Debarcarea anglo-americanilor în Sicilia, contraatacurile îndârjite ale rușilor pe frontul de răsărit au provocat o mare îngrijorare printre craioveni care se temeau tot mai mult de o expansiune rusă în Europa: „populația e îngrijorată că frontul german de la răsărit va fi probabil străpuns și noi românii vom rămâne pradă bolșevicilor”⁴³.

Demisia lui Mussolini a stârnit noi comentarii în rândul populației craiovene. Dacă membrii fostelor partide P.N.L. și P.N.Ț. susțineau că „în cazul în care s-ar produce o defecțiune pe frontul de răsărit, trupele anglo-americane vor

³⁹ *Documente privind mișcarea revoluționară...*, p. 218.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 220-221.

⁴¹ SJAN Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 10/1943, f. 115.

⁴² *Ibidem*, dosar 312/1943, f. 245.

⁴³ *Ibidem*, f. 337.

stăvili încercarea de expansiune a bolșevicilor în Europa⁴⁴, restul populației pare a fi mai neliniștită.

Membrii grupului etnic german din Craiova erau consternați de demisia lui Mussolini. Nemulțumiți de această demisie erau și legionarii care se vedeau îndepărtați de la putere. Soldații germani din Craiova urmăreau îndeaproape desfășurarea evenimentelor și „comentează că la noi nu se iau măsuri pentru preîntâmpinarea propagandei iudaice. Ei cred că situația de cvasi-mobilizare actuală va trebui să înceteze”⁴⁵.

Mai optimiști erau refugiații ardeleni stabiliți la Craiova, care vedeau în demisia lui Mussolini un preludiu al restabilirii graniței românești la Vest.

Un alt eveniment care a suscitat vii comentarii în oraș a fost capitularea Italiei din septembrie 1943. Filoenglezii și evreii din oraș susțineau că România, pentru a se salva, trebuie să părăsească Axa pentru a nu i-o lua înainte Ungaria⁴⁶.

În legătură cu evenimentele de pe frontul de răsărit, populația manifesta o mare neliniște și aprecia că „aliații nu debarcă în Balcani deoarece se opun rușii, această parte a Europei căzând în sfera de influență rusească”⁴⁷.

După capitularea Italiei, unii membri ai fostului P.N.Ț. au lansat zvonul că și în România se vor produce evenimente politice importante și că singurul în măsură să constituie un guvern care să salveze România este Iuliu Maniu, care se bucura de o mare simpatie în Anglia și SUA⁴⁸. Se mai zvonea că Gheorghe I. Brătianu și Iuliu Maniu au înaintat câte un memoriu Mareșalului Ion Antonescu și regelui Mihai I în care îi cereau să retragă cât mai repede trupele române de pe frontul de răsărit⁴⁹.

În privința reacției altor categorii față de derularea evenimentelor militare din toamna lui 1943, „observațiile” Chesturii Poliției menționau că „organizația legionară din Craiova lasă să se întrevadă că a pierdut orice speranță de a mai veni la conducerea statului”⁵⁰.

Mișcarea comunistă număra în Craiova doar 57 de aderenți, foști activiști și simpatizanți. În lunile iulie și august 1943, la Craiova, a sosit profesorul Mihail Cruceanu, doctrinar comunist. Acesta avea sarcina de a reorganiza Regionala Comunistă din Oltenia. Pentru a câștiga un număr cât mai mare de simpatizanți, Mihail Cruceanu a luat legătura „cu vechii comuniști localnici și cu unii din refugiații polonezi și evrei”⁵¹.

Cei 1698 de muncitori care lucrau în întreprinderile craiovene mai importante, precum și cei aproximativ 5000 de lucrători de pe Șantierul CFR (suburbana Bordei) nu s-au manifestat subversiv în cursul lui 1943.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 338.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar 315/1943, f. 437.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 21/1943, f. 33.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 315/1943, f. 437.

⁵¹ *Ibidem*, f. 337.

Poliția supraveghea îndeaproape problema „pentru a se evita ca ei să formeze o masă de manevră în mâna eventualilor agitatori”. Pentru aceasta, erau folosiți informatori în întreprinderi. Se urmărea păstrarea unui contact strâns cu conducerea acestor întreprinderi, pentru a se găsi soluții în vederea înlăturării nemulțumirilor cauzate de insuficiența salariilor și creșterea prețurilor.

Erau, de asemenea, supravegheați și cei aproximativ 150 de prizonieri sovietici care lucrau în întreprinderile din localitate⁵².

Sfârșitul anului 1943 nu a adus elemente de natură să schimbe optica populației craiovene asupra evoluției viitoare.

Depășirea liniei Niprului de către sovietici a constituit un nou motiv de îngrijorare, iar sosirea, la Craiova, a aproximativ 1500 soldați germani a accentuat această stare⁵³.

La 24 octombrie 1943, Craiova a fost vizitată de mareșalul Ion Antonescu, însoțit de Mihai Antonescu – vicepreședintele Consiliului de Miniștri, de I. Marinescu, ministrul Justiției, generalul Pantazi - ministrul Apărării Naționale și de doi subsecretari de stat, care au participat la deschiderea Congresului Căminelor Culturale din țară⁵⁴.

La începutul anului 1944, pe măsura apropierii liniei frontului de hotarele românești, populația era îngrijorată că România va fi invadată de forțele bolșevice, teamă care sporea mai ales că în Craiova, seoseau un număr crescând de refugiați din Basarabia și Bucovina⁵⁵. Teama de ruși sporea pe măsură ce comunicatele de război arătau că aceștia au mai ocupat câte o localitate.

La 10 februarie 1944, prefectul de Dolj a informat Ministerul de Interne despre manifestul adus la Craiova de fratele lui Gheorghe Tătărăscu – Emanoil Tătărăscu. Acest manifest prezenta expunerea făcută de Gh. Tătărăscu în București, în ianuarie 1944, în fața a circa 700 de liberali din țară. În Craiova, manifestul a fost multiplicat la mașină de membrii fostului partid liberal și răspândit printre partizani⁵⁶.

Tot în cursul lunii februarie, în rândul refugiaților ardeleni din localitate, a circulat un „necrolog”, care exterioriza satisfacția dată acestora de executarea contelui Ciano, cel care fusese părtaș la sfârtecarea României prin Dictatul de la Viena. Au avut loc procese pentru activități politice interzise și au fost anchetați o serie de legionari (Ion Predescu, Vâlcu Vlad, Tudor Gheorghe, Anton Brăiloiu, C. Ionescu)⁵⁷.

Potrivit notelor informative ale Poliției, mișcarea comunistă își lărgea cadrele de simpatizanți „printre intelectualii anglofili cu pronunțate afinități către comunism”⁵⁸.

⁵² *Ibidem*, f. 437.

⁵³ *Ibidem*, f. 460.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, dosar 39/1944, f. 14.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 41.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 61.

⁵⁸ *Ibidem*.

În luna iunie 1944, Chestura Poliției Craiova a informat Prefectura că în unele cercuri din Craiova, începuse să circule zvonul că România le-ar fi cerut Rusiei, Angliei și Americii să încheie un armistițiu, cerere care a și fost acceptată. Se mai zvonea că fostul ministru de externe Grigore Gafencu și prințul Bibescu se aflau deja la Ankara pentru a discuta despre armistițiu⁵⁹.

Pe piața Craiovei, se simțea tot mai mult lipsa articolelor de primă necesitate și în special de îmbrăcăminte, încălțăminte, articole tehnice, materiale de construcții. Cererea era foarte mare, iar prețurile într-o continuă creștere.

În cursul lunii iulie 1944, populația era din ce în ce mai nemulțumită, mai ales că era impusă și prestația pentru apărarea pasivă (între 1000 și 2000 lei, după salariul și veniturile fiecărui cetățean)⁶⁰.

Vestea că începuseră demersuri pentru scoaterea țării din război și că se dorea să se primească asigurări din partea Angliei și Statelor Unite, că sovieticii nu vor înainta pe teritoriul României, a circulat și la Craiova.

Degringolada militară mergea mână în mână cu cea politică și economică: lipsa benzinei îi determină pe șoferii de taximetre să nu-și poată câștiga existența, iar pe proprietarii de mașini, să nu-și poată face interesele agricole. La „Scrisul Românesc”, s-a cerut reducerea orelor de lucru până la 24 ore/săptămână, din cauza situației nesigure și lipsei materialelor. Livrările de mărfuri se făceau cu mari întârzieri din cauza întreruperii circulației pe CFR și a bombardamentelor aeriene. Cererile de încetări de comerț sporeau, iar prețurile înregistraseră un nou salt.

Majoritatea funcționarilor evacuați trăiau în mari lipsuri deoarece salariul pe trei luni primit în momentul evacuării a fost cheltuit cu mutarea lor. În plus, ei trebuiau să returneze salariul primit în avans în 10 rate lunare, să plătească impozitul statistic ca toată populația și să-și asigure și existența zilnică⁶¹.

Manifestele de propagandă pentru continuarea războiului păreau să nu-și mai facă efectul. Îngrijorarea crește în legătură cu noile bombardamente, iar o mare parte a populației „își petrece nopțile prin câmpurile din jurul orașelor”, din acest motiv.

Populația refugiată din Moldova, Basarabia și Bucovina „arată pesimism în legătură cu întoarcerea lor la vetre și cu întreținerea lor”, iar muncitorimea „comentează prin fabrici că adăposturile existente nu sunt bune, iar apărarea antiaeriană a orașului este insuficientă”⁶².

O stare de spirit nefavorabilă au creat-o manifestele inamice, împrăștiate asupra orașului de avioanele anglo-americane.

Potrivit unei note informative a Poliției Craiova, din 10 iulie 1944, populația era nemulțumită că germanii ar fi ascuns în pădurea de pe raza comunei Cernele – Dolj, aproximativ 800 motoare de avioane și că acest fapt determină intensificarea bombardamentelor inamice în zona Barierei Brestei, unde, în timpul alarmelor aeriene, se retrăgea o mare parte a populației orașului⁶³.

⁵⁹ *Ibidem*, dosar 32/1944, ff. 239-240.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 242.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*, ff. 414-415.

⁶³ Vasile Arimia și colab., *Documente privind mișcarea revoluționară și democratică din Oltenia 1921-1944*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1986, p. 233.

Un alt raport confidențial al Chesturii Poliției Craiova către Prefectură, din 27 iulie 1944, menționa ecoul pe care l-a avut la Craiova vestea atentatului asupra lui Hitler. Populația era nedumerită în legătură cu acest eveniment. O parte credea că este vorba despre o mișcare de suprafață și că evenimentul nu va avea urmări. Alții, comentând și comunicatul postului de radio „Londra” susțineau că mișcarea împotriva Fuhrerului are rădăcini mult mai adânci și că în viitorul apropiat acesta va fi silit să renunțe la putere.

Despre celelalte „grupuri”, se preciza faptul că evreei se temeau că în cazul retragerii trupelor germane, se va lua înainte măsura exterminării lor, membrii grupului etnic german din Craiova „sunt foarte triști și se abțin de la orice comentarii”, iar membrii mișcării legionare „sunt deprimați de cele petrecute în Germania și-și exprimă fățiș teama că aceste evenimente vor avea repercusiuni grave asupra frontului de luptă”; de asemenea, se temeau că „se vor lua împotriva lor măsuri represive”⁶⁴.

Dorința ca trupele germane să plece din Craiova fusese exprimată anterior de populație la 29 aprilie 1944, când i se ceruse Comandamentului german să părăsească orașul pentru a proteja localitatea de atacurile aeriene.

Locuitorii erau nemulțumiți și de furturile comise pe raza orașului. În februarie 1942, mai mulți cetățeni din cartierele Bucovăț, Zahana și Doamna Bălașa i-au înaintat o petiție Mareșalului Antonescu, cerându-i să ia măsuri împotriva țiganilor din Str. Piața Luncii și Cartierul Călinescu din Craiova, care comiteau numeroase furturi⁶⁵. În plângere se arăta că hoții profitau de faptul că bărbații erau mobilizați, iar femeile se aflau în imposibilitatea de a-și apăra gospodăria. Chestura Poliției și Legiunea de Jandarmi Craiova realizau săptămânal razii, fiind prinși inclusiv dezertori. S-au făcut numeroase arestări, iar dezertorii au fost predați Comendurii Craiova. În decembrie 1942, un raport informativ al Poliției indica faptul că populația Craiovei era alarmată de creșterea numărului de furturi odată cu întoarcerea țiganilor evacuați în Transnistria. Într-un singur transport, în Craiova sosiseră 69 familii de țigani, aduși de familia Daolică, renumiți pungăși de buzunare, ce operau în trenuri.

În iulie 1944, populația spera că datorită situației disperate în care se aflau trupele Axei în sectorul central al frontului de răsărit, Germania își va retrage trupele din România⁶⁶.

Precipitarea evenimentelor, înaintarea frontului pe teritoriul românesc i-au făcut însă pe factorii politici din România, în rezervă până atunci, să ia hotărârea întoarcerii armelor împotriva Germaniei, fapt petrecut la 23 august 1944. Era pentru țară începutul unei reorientări fundamentale a poziției sale în Cel De-Al Doilea Război Mondial⁶⁷.

⁶⁴ S.J.A.N. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 39/1944, f. 403.

⁶⁵ *Ibidem*, dosar 7/1942, f. 55.

⁶⁶ S.J.A.N. Dolj, fond Prefectura județului Dolj, Serviciul Administrativ, dosar 39/1944, f. 407.

⁶⁷ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918 – 1948)*, București, Editura Paideea, 1999, p. 444.

THE MENTALITY OF THE CRAIOVA'S POPULATION IN THE YEARS OF WORLD WAR II

(Abstract)

This paper is focused on some “hot” particulars aspects of the urban history of Craiova during World War I: the case of Jewish community, the mentality of the Craiova's population, which was closely linked to the evolution of military operations, the extremist currents represented by Legionnaires and Communists and the presence of German troops from July 1941 – August 23th 1944.

Keywords: urban history, World War II, Craiova, Jewish community, „Legionnaires” and Communists members.